

Erik Lundberg

Vad sorts ekonomisk rådgivning?

Egentligen känner jag mig föga stimulerad av Dunlops synpunkter. Allt detta om statens ingripande roll över hela ekonomin, om mängden av administrativa centra för beslutsfattande, om rader av regleringar och specifika ingripanden osv skulle i sådan grad komplicera analysen att egentligen inga makroekonomiska slutsatser av generell ekonomisk politik kunde dras. Detaljerat institutionellt kunnande – tex om hur löneförhandlingar faktiskt går till – och detaljanalys blir enligt Dunlop nödvändiga förutsättningar för att bedöma konsekvenserna av varje form av ekonomisk politik. Också fäster Dunlop avgörande vikt vid "det möjligas konst", det gäller för rådgivaren att finna former och innehåll för kohandel och samförstånd.

Allt detta låter sig sägas. Det finns också rader av ekonomer som fungerar på Dunlops plan som utredare och rådgivare på specialområden och där förvärvande av institutionell sakkunskap är nödvändigt och naturligt. Men jag vill hävda att det fortfarande finns behov av generalister som ger råd om den generella ekonomiska politiken, tar ställning till

fundamentala frågor rörande samhälls-ekonomins balans och gör det på mycket allmänna grunder utan att besvärmas av onödig detaljkunskap. Egentligen är det märkvärdigt hur vissa, enkla men fundamentala sammanhang på makroplanet, ständigt återkommer som tema i ekonomernas rådgivning. Jag skall ge exempel ur egen erfarenhet under ett långt liv som "rådgivare" i varierande skepnader.

Vad som frapperar mig är sålunda hur samma motiv, samma sorts enkla problemställningar ständigt återkommit under min "karriär som ekonomisk rådgivare". Det är fråga om fyra sådana problemställningar: 1) graden av resursutnyttjande, 2) växelkurspolitiken, 3) pengar och inflation samt 4) "val" av ekonomiskt system

Resursutnyttjande

Under 30-talet var det en fröjd att driva kravet på en *expansiv finanspolitik* under hänvisning till den höga arbetslösheten och underutnyttjandet av resurser. Pedagogiken gick ut på att avvisa oron för stora statliga budgetunderskott och övertyga om hur liten risken var för inflation och underskott i betalningsbalansen. Samma typ av rådgivning har återkommit både åren 1971–73 och nu från 1975 med samma målinställning, nämligen att samhällets produktionsresurser borde utnyttjas bättre. Skillnaden mellan 30-talet och 70-talet beträffande råd om expansiv finanspolitik är mer oro för inflation och underskott i bytesbalans, dvs mer av *målkonfliktproblematik* under den senare perioden. Men ändå har för mig ett bättre resursutnyttjande varit huvudmålet vid rådgivningen, inte minst därför att dessa andra mål varit ensidigt väl bevakade av regeringarna.

ERIK LUNDBERG är professor emeritus vid Handelshögskolan i Stockholm. Han var chef för Konjunkturinstitutet 1937–55 och har sedan dess varit ekonomisk rådgivare åt SE-banken. Han var en av initiativtagarna till SNS:s konjunkturråd och har medverkat där sedan starten. Dessutom har han varit ekonomisk rådgivare åt regeringarna på Island och i Portugal.

Inom denna kategori (gällande resursutnyttjandegrad) har jag också varit djupt engagerad i motsatt problemställning, alltså överengagemang av resurser, inflationsgap eller generellt efterfrågeöverskott. Det var framförallt åren 1946–48. Vi på Konjunkturinstitutet frossade i inflationsgap-kalkyler och jag gav ivriga råd om restriktivare finanspolitik (bla i framstötar om att omsättningskatten inte borde slopas till 1947). Råd är ju i allmänhet kopplade till *varningar* om hur det skulle gå om givet råd inte följdes. I detta fall gick varningsprognosen ut på att efterfrågeöverskottet i huvudsak skulle materialiseras i ett stort bytesbalansunderskott. Tyvärr är det så att en ekonomisk rådgivare – åtminstone av min natur – får större tillfredsställelse om råd inte följs och prognosen besannas – än om rådet följs med obestämt resultat. Jag hade turen att få rätt 1947!

Växelkurser och inflation

Växelkurspolitik har sedan Cassels och Wicksells dagar kanske varit det främsta och mest givande området för ekonomernas rådgivning. Själv har jag varit med om fem tillfällen – i olika ekonomgrupper – att driva en hård och bestämd rekommendation till appreciering (a) eller depreciering (d) av kronan: 1938 (a), 1946 (a), 1949 (d), 1974 (a), 1975 (d) [Lundberg 1975]. Teori- och prognosbild har i huvuddragen varit desamma: att dämpa utifrån kommande inflationsimpulser (1938, 1946, 1974), eller att neutralisera ett internt för högt kostnadsläge (1949 och 1976). Efteråt insåg jag att vi ekonomer hade fel 1938 och 1946, men härligt rätt 1949 (jfr Erlanders memoarer!), 1974 och 1975.

När det gäller *inflationen* har jag liksom flertalet andra svenska ekonomer alltid haft en starkt anti-inflationistisk inställning som färgat rådgivningen i

en rad olika avseenden. Sålunda har jag – trots min skeptiska syn på monetarister – vid flera tillfällen varnat för skapandet av för mycket pengar. Så var fallet under andra världskriget och åter i en för mig kuriös episod hösten 1953, då jag ansåg att riksbankens politik gav upphov till för riklig likviditetsförsörjning [Lundberg 1953]. Och nu har vi åter en situation med problem om likvidisering av ett stort budgetunderskott som ger anledning till varningar och råd.

Det ekonomiska systemet

Det fjärde området för ekonomisk rådgivning är heterogent och svåravgränsat. Det karaktäriseras bäst genom exempel från min egen verksamhet. Det är fråga om en ekonoms syn på betingelserna för det ekonomiska systemets funktionsduglighet och effektivitet. Här har jag, liksom flertalet av mina kolleger (även de socialdemokratiska), en liberal marknadscentrerad föreställningsvärld i bak huvudet som präglar våra råd. Själv kastade jag mig för första gången ut i den politiska striden våren 1947, då den hårde debatten gällde hur mycket av regleringar och kontroll av priser, import, investeringar, produktion, strukturplanering m m som landet vore betjänt av. Råd om att slopa detaljregleringar och skapa gynnsamma betingelser för effektivt fungerande marknader återkom från den tiden i en serie framstötar och skrifter. Under 50-talet gav jag hur många råd som helst om användandet av mer generella medel i penningpolitiken (högre räntesatser och ett minimum av kreditregleringar), en typ av rådgivning som ser ut att kunna bli permanent utan att nämnvärt störa den förda riksbankspolitiken.

Till denna kategori hör en sorts "*antirådgivning*" härrörande från min opposition mot Gösta Rehns råd och förslag under 40- och 50-talen och som fortsatt i

förändrad form under 70-talet.¹ Rehns råd gick ju ut på att förena en hårt restriktiv generell finanspolitik med ett system av riktade subventioner till marginella företag och branscher. Målen för politiken var en blandning av antiinflationistisk satsning (via reducerade vinstandelar), inkomstutjämning och strukturpolitiska mål. Dessa senare kunde tillgodoses via partiell socialisering av företagsparandet. Förslag om "fondsocialism" och central strukturpolitik är ju mer aktuell idag än på 50-talet. Och ekonomer som jag – tillhörande "charlatanernas" krets (Villy Bergströms terminologi) – avger varning och motråd med stöd av marknadshushållningens effektivitetskriterier förenat med stark skepsis beträffande möjligheterna att fatta visa investeringsbeslut inom centraliserade och politiserade fond- och branschstrukturorgan.

Generella och politiskt naiva råd behövs!

Jag menar naturligtvis inte att de slag av generell rådgivning jag här gett exempel på är de enda av betydelse. Gentemot Dunlop vill jag dock hävda att ifrågasättande typ av generella, common-sense betonade råd alltid varit och fortfarande är meningsfulla, inte minst för att få beslutsfattare att tänka i andra banor än de politiskt sett mest gångbara, ta hänsyn till långsiktiga sammanhang osv. En svår fråga – som alltid återkommer – är hur politiskt naiva råden får vara. I viss mån bör de alltid ha denna karaktär i avsikt att klargöra det mest elementära och förnuftiga i den ekonomisk-politiska pro-

blemställningen, och att bortse från det för tillfället politiskt omöjliga.

Jag har knappast någon erfarenhet av det som motsvarar Dunlops rekommendation till ekonomisk rådgivning, nämligen att verka som medlare mellan intressen och skapa samförstånd. Då övergår rådgivaruppgiften i något helt annat, som kräver kunskaper och talanger av just de slag som Dunlop beskriver och som han själv i hög grad dokumenterat i sitt eget framgångsrika arbete som medlare i lönetvister. Kontrasten i uppgiften som rådgivare är enorm gentemot tex SNS-ekonomernas, när de rekommenderar att söka vissa former av *inkomstpolitik* med syfte att förena målen fullt kapacitetsutnyttjande och rimlig stabilisering av prisnivån. De rådgivande ekonomernas uppgift blir därvid att på enklast möjliga sätt visa att alla grupper tjänar på en sådan politik. Detta är väl inget dåligt råd – även om det bygger på betydande okunighet (eller snarare försummelse) av institutionella förhållanden och politiska omöjligheter?

Referenser

- Bergstrom, V., mfl [1977]. *Ekonomisk debatt och ekonomisk politik*, Nationalekonomiska föreningen 100 år, Norstedts
 Lundberg, E., [1953], *Konjunkturlaget*, hosten 53 Stockholm
 – [1953 a], *Konjunkturer och ekonomisk politik* SNS, Stockholm
 Lundberg E., mfl [1975], "Dags för tillvaxt", *SNS:s konjunkturrapport*.

¹ Se min redovisning för debatten i "Konjunkturer och ekonomisk politik" [Lundberg 1953 a].